

YEREL DOKUSUNU YİTİRMekte OLAN BİR KENT: MALATYA*

*Zaliha İnci KARABACAK***

ÖZET

Bu çalışmada; tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan zengin bir mirasa ev sahipliği yapan Anadolu topraklarında kurulu Türkiye'nin yeni büyükşehirlerinden biri olan Malatya'nın bir süredir değişen çehresi ele alınmaktadır. Değişim, yaşamın gözardı edilemeyecek gerçeklerinden biridir. Toplumsal yaşamda kentler değişime maruz kalan mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Kentler; nüfus artışı, modern kentleşme politikaları, ekonomik çıkarlar gibi çeşitli nedenlerle dönüşüme uğramaktadırlar. Bazı durumlarda, kentin çehresinde meydana gelen değişim kentin özüne zarar vermektedir. Günümüzde değişim bu yönüyle birçok şehirde etkisini göstermektedir. Bu durum ülkemizdeki birçok kentin yerel dokusunu kaybetmesine neden olmaktadır. Malatya; ekonomik, coğrafi, sosyal ve kültürel birtakım özellikleri ile öne çıkan bir şehirdir. Ancak bu ayırt edici değerlerin önemli bir bölümü değişime yenik düşmektedir. Bu bağlamda çalışmada, özellikle kente dünya çapında ekonomik bir değer kazandıran kayısı meyvesinin yetiştiği yeşil alanların ve kentin yerel mimari dokusunu oluşturan geleneksel Malatya evlerinin modern bir kent oluşturmak adına kente eklenenen bulvar, kavşak, çok katlı konutlar gibi yapıların inşasında yaşadığı yaprak dökümü üzerinde durulmaktadır. Malatya'nın yitirmekte olduğu bu değerler, şehirde yakın tarihte çekilen bazı fotoğraflar aracılığıyla görsel olarak da ifade edilmektedir. Çalışmada, gündelik şehir yaşamında birçoğumuzun sıkça karşılaşarak içselleştirdiği benzeri değişimler Malatya örneği ile bir kez daha gündeme getirilmektedir. Böylece birey ve yurttaş olarak bu değişimlere daha duyarlı olma bilinci uyandırılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Evler, Kayısı, Yeşil Alan, Malatya

A CITY LOSING ITS LOCAL TEXTURE: MALATYA

ABSTRACT

Turkey is a country that was built on Anatolia's rich heritage in respect to historical, social, cultural and economical. This study approaches the changing face of Malatya which is one of the new big cities of Turkey. Change is one of the realities that can not be ignored.

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, El-mek: inciy@gazi.edu.tr

In social life, cities have emerged as spaces which are exposed to changes. Cities are being transformed for various reasons such as population growth, modern urbanization policies, economic interests. In some cases, the change is damaging the essence of the city. Today, the change shows its effect in this aspect on many cities. This situation causes many cities to lose the local texture of its'. Malatya distinguishes itself as an city with some characteristics of economic, geographic, social and cultural. But a significant portion of these distinctive values are being succumbed in the face of change. In this context in the study it's elaborated on fall of; especially greenbelt which -Malatya's the worldwide economic value-apricotes are grown on and Malatya's traditional houses because of construction of boulevard, junction, multiplex housing to create a modern city. The values which are being lost in Malatya are expressed visually by nearby dated photos. In this study similar changes, which are often internalized by most of us in everyday city life, are bringing forward once again with the example of Malatya. So, it's tried to wake up the consciousness of being more sensitive to these changes as an individual and a citizen.

Key Words: Traditional Houses, Apricot, Greenbelt, Malatya

Giriş

Kentler, yalnızca insanlara ev sahipliği yapmakla kalmamakta, insanların bıraktığı sosyal, kültürel ve ekonomik mirası da gelecek nesillere taşımaktadırlar. Böylece her kent bağımsız bir organizma gibi içinde yaşayan insanların eliyle yapılan değişiklikler doğrultusunda dönüşüme uğramaktadır. Ancak zaman içinde bazı yerel değerler kent ile o denli özdeşleşmektedir ki adeta o kentin simgeleri haline gelmektedirler. İşte uygarlıklar beşiği olan Anadolu'da günümüz Türkiye'sinde bu denli özel olan yerel nitelikleri ile öne çıkan birçok kentimiz bulunmaktadır. Bu kentlerden biri de Malatya'dır. Yeşil Malatya olarak anılan bu kent tarım üretiminin başlıca kalemini oluşturan kayısı ile hem ülke içinde hem de dünya ülkeleri arasında ön sırada yer almaktadır. Ayrıca tarihi, kültürel mirası ile göz dolduran kentin yerel dokusunun önemli bir parçası olarak geleneksel evleri ön plana çıkmaktadır. Ancak günümüzde bu yerel değerlerin gittikçe yitirmeye başladığı görülmektedir.

Bir Zamanlar Malatya

Tıpkı her kent gibi Malatya'nın da bir öyküsü bulunmaktadır. Kentte Osmanlı döneminde yaşanan gelişmelerin günümüz Malatya'sına önemli etkileri olduğu görülmektedir.

1838-1839 Osmanlı-Mısır Savaşları esnasında Hafız Mehmet Paşa tarafından ordu Eski Malatya içindeki evlere yerleştirilmiştir. Yazı her sene bağlar bölgesi olarak anılan "Aspuzu"da geçiren halk yaz sonunda kente inememiş ve kışı da burada geçirmiştir. Tarihinde üçüncü kez yer değiştirme yaşayan Malatya'nın yerlileri için bu durum onların sürekli yerleşim yerini tayin eden bir gelişme olmuştur (Başgelen, 1998:5).

Malatya, geçmişten günümüze uzanan süreçte Ortadoğu'nun geçit veren kavşak noktalarından biri olma niteliğini taşımaktadır. Doğu'daki en eski ulaşım yolu, Malatya-Sivas üzerinden Erzurum'a oradan Kafkasya'ya uzanan "Karasu-Aras yolu" olarak da adlandırılan yoldur (Malatya Valiliği, 1996:20). Malatya coğrafik özellikleri ve zengin kaynakları ile sağladığı olanaklardan faydalanan birçok uygarlığın izlerini taşımaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Helmuth Von Moltke*'nin kaleminden bir dönemin Malatya'sı şöyle aktarılmaktadır (Başgelen, 1998:5):

“Malatya yazın boştur. Herkes Asbuzu'ya göçer. Burası 5000 evceğizden meydana gelme bir köydür ve kiraz, elma, kayısı, ceviz, incir ağaçlarından iki saat boyunda bir ormanın içine gömülmüştür. Beyaz ve dümdüz gövdeli narin kavaklar bu ormanın üzerinden, tıpkı bir şehirdeki minareler gibi yükseliyor ve billûr gibi duru sulu bir dağ deresi köyün bütün yolları boyunca şırıldıyor. Bu dağ deresini daha dağlarda, çıktığı yerde zaptetmişler, mümkün olduğu kadar yüksekte, dağın böğrü boyunca getirmişler. Üst tarafı bomboş taşlık bir çölden ibaret, alt tarafı ise, sayısız gümüş gibi su damarlarının akarak verimli bir hale getirdiği bereketli bir bahçe alanı. Ağaçların çiçek açtığı zaman Asbuzu'nun manzarası herhalde pek muhteşem olacak... Malatya (daha doğrusu Asbuzu) eşi az bulunur bir ordugâh yeri. Nerede 'su istiyorum!' diyecek olsan senin için oraya bir ayak kalınlığında, billûr gibi bir su akıtıyorlar... İnsan kendini Lombardia ovasında sanır; burada dut ağaçları ve bağların öyle taze yeşilliği; duru, çağiltılı sularıyla öyle sayısız kanallar var ki. Benim konağım küçük ama burada bulduklarımın en zariflerinden biri... Kendim bir ağaç altındaki bir köprü üstünde kalıyorum; yani serin olsun diye bütün bu cenneti meydana getiren ve çağlaya çağlaya akan berrak dağ deresinin üzerine kurulmuş tahtadan bir sedirin üstünde. Benim sekiz adım karelik salonumun zemini halılar ve minderlerle örtülü, salkımlarla dolu muhteşem bir asma tavanını teşkil ediyor ve yanbaşındaki ceviz ve sakız ağaçlarıyla bir olarak günün her saatinde buraya nefis bir gölge veriyor” Helmuth Von Moltke, Türkiye Mektupları, Malatya 1838.”

Moltke'nin satırlarında betimlenen Malatya silueti; bitki örtüsü, engin yeşilliği ve su kaynakları ile tıpkı bir masal diyarını anımsatmaktadır. Günümüzde su kaynaklarının bereketi devam eden Malatya'nın ne yazık ki yeşil örtüsünü yitirmekte olduğu görülmektedir.

Malatya Ekonomisinin Can Damarı: Kayısı

Sadece Türkiye için değil tüm dünya için önemli bir kayısı kaynağı olan Malatya, kentin önemli gelir kaynağı ve akciğerleri olan kayısı bahçelerini gün geçtikçe yitirmektedir.

Bahçelerinde kayısı üretimi yapan halk, kayısı ticaretinde kendileri ile büyük sermaye sahipleri arasında aracılık yapan kişilere dış pazardaki değerinin oldukça altında satmak durumunda kaldıkları kayısıdan istenilen oranda gelir elde edememektedir. Bu durum kent yerlilerinin imara açılan alanlar kapsamına giren kayısı bahçelerini daire karşılığı olarak müteahhitlere vermesinin altında yatan en önemli sebeplerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel yönetimler, tarım politikaları ve çiftçi hakları konusunda erk sahibi olan siyasi mekanizmaların alacağı tedbirler ile üstesinden gelinebilecek bu açmazlar modern bir kent olabilmenin sözde kriterleri arasında anılan çok katlı yeni konutların gölgesinde kimliğini kaybeden bir şehrin “Yeni Malatya”nın doğuşuna neden olmaktadır. Bu “Yeni Malatya” modern olmak uğruna Malatya'yı Malatya yapan altın sarısı kayısı bahçelerinden vazgeçmektedir.

Dünyada toprak rezervi kalmamış 19 ülkeden biri olan Türkiye, tarım toprakları bakımından genişleme sınırlarında bulunmaktadır. Tarım alanlarının sadece %15'lik kısmı 1. ve 2. sınıf tarım alanı kapsamına giren Türkiye'de verimli tarım alanlarının koruma altına alınması büyük önem taşımaktadır (Karasu, 2009:138). Bu bağlamda verimli kayısı bahçelerinin, Malatya kent dokusunun yeni yüzü haline gelen çok katlı konutların üzerinde yükseldiği arsalar haline gelmesi Türk tarımı açısından da önemli bir kayıp olarak nitelenebilir.

Canlılar ve cansızların uyumlu birlikteliğini yansıtan bir ekosistem niteliğindeki kentin varlığını devam ettirebilmesi ancak kaynakların rasyonel kullanımı ve sürdürülebilirliğini koruyarak bu ekosistemin taşıma kapasitesinin üzerine çıkmamakla mümkün olacaktır (Karasu,

* II.Mahmut döneminde Osmanlı ordusunun modern bir yapıya kavuşturulması amacıyla reorganizasyona tabi tutulması için davet edilen Alman askeri heyetinde bulunan yüzbaşısıdır (dergiler.ankara.edu.tr, 2013).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

2009:132). Dolayısıyla kentin can damarları olan yeşil alanların, Malatya özelinde ise kayısı bahçelerinin varlığını sürdürmesi yönünde alınacak tedbirler hayati önem taşımaktadır.

Geleneksel Malatya Evleri

Bir bölgedeki uygarlığın gelişiminde, yapılarda kullanılan araç ve gereç seçiminde içinde yaşanılan doğal çevrenin özellikleri önemli derecede belirleyicidir. Çeşitli iklim koşullarının hakim olduğu ve tek mevsim içinde bile değişimlerin gözlemlendiği Anadolu topraklarında ise bölgeye göre değişen farklı yapı türleri görülmektedir. Kuzey Anadolu’da ahşap, Orta Anadolu’da taş ve kerpiç, Batı Anadolu’da taş, Güney Anadolu’da ise ahşap-taş yapılar öne çıkmaktadır (Küçükerman, 2007:38).

Bir veya iki katlı olan geleneksel Malatya evleri (Bakınız: Foto-1) meyve bahçeleri içinde, etrafı kerpiç duvarlar ile çevrili, avlulu, sokak yönü sağır bağımsız, sokak yönünde üst katlarda ahşap kirişler ya da konsullar kullanılarak oluşturulan pencereci çıkartmalara (Şahnişinlere) sahiptir (Malatya Valiliği, 1996:217).

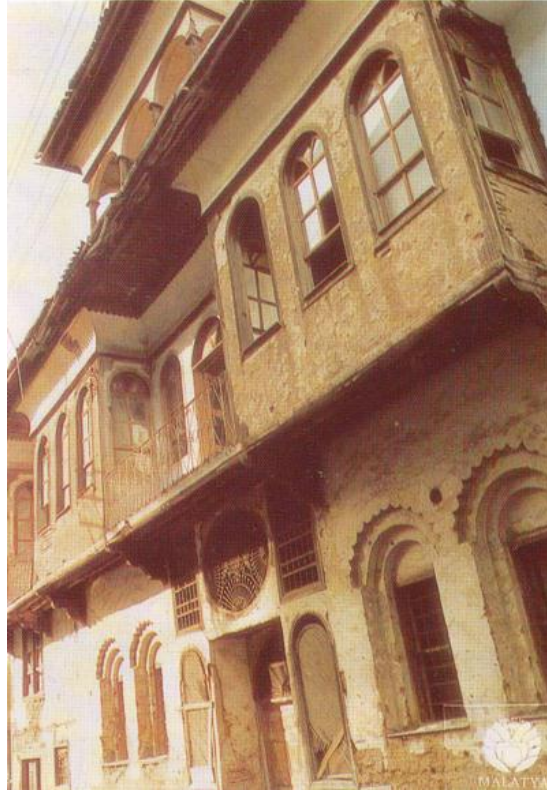

Foto-1: Azizler Sokağında Bir Ev-Malatya

Kaynak: Malatya Valiliği, 1996:217

Anadolu insanının yaz geldiğinde göçtüğü ev anlamını da taşıyan bağ evleri, geniş bir bağın ya da bahçenin ortasında kurulmaktadır. Kış mevsiminin yaklaşması ile eşyalarını toplayarak kentteki evlerine dönen yöre sakinleri için Osmanlı döneminde ve geleneksel Türk yaşantısında doğa ile iç içe sürdürülen bu gelenek önemli bir yaşam tarzı haline gelmiştir. Böylece Anadolu insanı yalnızca kendi meyve ve sebzelerini üretmekle kalmamakta doğanın değişimini ve mevsim geçişlerini tüm güzellikleri ile yaşama imkanı bulmaktadır. Türkiye’de topografya ve iklim koşullarının uygun olduğu her alanda görülen bağ evleri kışların soğuk, kar yağışlı ve sert, yazların ise kurak ve sıcak geçtiği Orta ve Güneydoğu Anadolu’da hala varlığını korumaktadır. Ankara,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Kayseri, Konya, Nevşehir, Malatya, Gaziantep, Diyarbakır gibi kentler bağ evleri ile tanınan iller arasında gelmektedir (Ankara the BEST, 2008:141-142). Malatya'nın yerel dokusunun mimari açıdan simgeleri olarak niteleyebileceğimiz geleneksel Malatya evlerinin gün geçtikçe modern yapılara yenik düştüğü görülmektedir. Çoğu bakımsız olan bu geleneksel evler (Bakınız: Foto-2) yıkılarak yerine günümüz kent yaşamına özgü yeni binalar yapılmaktadır.

Foto-2:Yıkılmakta Olan Eski Bir Malatya Evi (Kerpiç ve Ahşaptan İnşa Edilmiş)

Kaynak: 23.04.2013 tarihinde Malatya Merkez'de çekilmiştir.

Günümüzde Malatya

Mekan, toplumun kendini ürettiği, kimliğini yansıtarak gelenek ve bilinç inşasını gerçekleştirdiği bir sosyal gösterge niteliğindedir (Alver, 2007:19). Kent olarak Malatya tarihi değeri olan çeşitli mekanları ile kültürel bir hazineye ev sahipliği yapmaktadır.

Malatya sadece kayısı ile değil, kaleleri (Eski Malatya Kalesi, Doğanşehir Kalesi), müzeleri (Malatya Müzesi, Aslantepe ve Arkeoloji Müzesi), cami ve türbeleri (Ulu Cami, Arapkir Ulu Cami, Yeni Camii, Yusuf Ziya Camii, Çarşı Camii, Melik Sunullah Cami, Somuncu Baba Camii, Molla Eyüp Mescidi), doğal güzellikleri (Sultansuyu Vadisi, Levent Vadisi, Günpınar Şelalesi) ile göze çarpan bir ildir. Malatya'nın önemli zenginliklerinden biri olan ve UNESCO Dünya Kültür Mirası'nda yer alan Nemrut Dağı (Bakınız: Foto-3), Adıyaman'ın Kahta ilçesi ile Malatya'nın Pütürge ilçesi sınırlarının kesiştiği yerde bulunmaktadır. 2.150 metre yüksekliğindeki Nemrut Dağı çevresindeki Kommagene uygarlığının eserleri ile birlikte Türkiye'nin önemli milli parkları arasında yer almaktadır. Binlerce kişinin gün doğumu ve gün batımını izlemeye geldiği Nemrut, 10 metre yüksekliğini bulan heykelleri ve dev kitabeleriyle muhteşem bir manzara sunmaktadır (Uçuş Noktası, 2013:24-28).

Foto-3: Nemrut Dağı

Kaynak: hurriyet.com.tr, 2013

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Malatya'nın en önemli kültürel ve tarihi zenginliklerinden biri de Aslantepe Höyüğü'dür. Malatya'nın 7 km kuzeydoğusunda, Fırat Irmağının (Karakaya Baraj Gölü) batı kıyısı yakasındaki Ordu Beldesinde yer alan Aslantepe Höyüğü'nün kültürel dokusunun 30 km olduğu belirtilmektedir. M.Ö. 5000 ile M.S. 11000 yılına kadar yerleşim olarak kullanılmıştır. Roma köyü olarak kullanılan alanın Bizans Nekropolü (mezarlık) olarak yerleşimini tamamladığı belirtilmektedir (Şahin, <http://www.malatyakulturturizm.gov.tr/belge/1-92971/aslantepe.html>).

Kentlerin bir marka olarak anılmasında tarihleri, ayırteci özellikleri, olanakları ve vizyonları önemli bileşenler olarak anılmaktadır (Yayınoglu ve Susar, 2008:58).

Adını kayısı ile özdeşleştiren bir kent olan Malatya'nın, iklim koşulları, toprak yapısı vb. özelliklerinin ona kazandırdığı bu tarım ürününün yetiştirildiği her alanı titizlikle koruması gerekmektedir.

Günümüzde Malatya'da bir zamanlar şehir merkezinin başucundaki geniş kayısı bahçeleri yerini birbiri ardına kurulan konut sitelerine bırakmaktadır. Şehrin kendine has yerel dokusunu yitirmesine neden olan bu durum hem biyolojik hem de kültürel mirasın tarihin tozlu yaprakları arasına gömülmesine neden olmaktadır. Şehir merkezine çok yakın alanlarda hüküm süren kayısı üretiminin beşiği bağlar, sözde modern olarak nitelenen konut yığını ile yer değiştirmektedir.

(Hektar)										
	Toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkiler	İşlenen tarım alanı				Uzun ömürlü bitkiler				
		Toplam	Ekilen	Nadas	Sebze	Toplam	Meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanı	Bağ alanı	Zeytin ağaçlarının kapladığı alan	Yem bitkileri
TR Türkiye										
2002	26 579 218	23 905 693	17 935 424	5 040 042	930 227	2 673 525	1 523 525	530 000	620 000	362 300
2003	26 027 240	23 309 890	17 407 680	4 990 882	911 328	2 717 350	1 562 350	530 000	625 000	401 400
2004	26 593 178	23 812 992	17 961 650	4 956 378	894 964	2 780 186	1 616 186	520 000	644 000	808 940
2005	26 606 715	23 775 459	18 005 319	4 876 164	893 976	2 831 256	1 653 256	516 000	662 000	942 410
2006	25 876 271	22 981 020	17 439 699	4 690 841	850 480	2 895 251	1 669 573	513 835	711 843	1 215 933
2007	24 887 394	21 978 693	16 944 960	4 218 947	814 786	2 908 700	1 671 091	484 610	753 000	1 601 022
2008	24 505 223	21 555 242	16 460 257	4 259 190	835 795	2 949 980	1 692 822	482 789	774 370	1 588 746
2009	24 294 681	21 351 696	16 217 421	4 322 963	811 313	2 942 984	1 685 548	479 024	778 413	1 483 527
TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli										
2002	632 207	536 655	346 924	176 193	13 538	95 552	78 106	17 446	-	11 945
2003	635 544	538 799	345 087	179 577	14 135	96 745	78 979	17 766	-	12 734
2004	653 078	556 732	359 731	182 784	14 217	96 346	78 742	17 604	-	20 373
2005	673 245	575 211	363 028	198 188	13 995	98 034	79 992	18 042	-	24 436
2006	667 401	566 177	361 556	191 691	12 930	101 224	82 298	18 926	-	30 232
2007	615 837	511 138	335 140	161 897	14 101	104 699	83 694	21 005	-	37 608
2008	639 489	527 904	316 414	199 772	11 718	111 585	89 044	22 541	-	37 150
2009	548 667	440 282	305 333	123 749	11 200	108 385	90 716	17 669	-	29 852
TRB11 Malatya										
2002	366 538	292 176	178 431	107 627	6 118	74 362	66 920	7 442	-	1 245
2003	362 275	287 682	171 826	109 449	6 407	74 593	67 260	7 333	-	1 310
2004	362 893	288 127	178 704	102 538	6 885	74 766	67 515	7 251	-	4 541
2005	372 189	296 693	181 627	108 407	6 659	75 496	68 346	7 150	-	4 817
2006	345 114	266 674	163 117	97 375	6 183	78 439	71 382	7 057	-	6 731
2007	337 556	258 945	154 801	98 652	5 492	78 612	71 857	6 754	-	9 904
2008	325 806	246 297	142 969	98 267	5 061	79 509	72 749	6 760	-	7 094
2009	316 986	236 340	135 108	96 450	4 782	80 645	74 196	6 450	-	5 330

Şekil-1: Alan Kullanımı, TÜİK Bölgesel Göstergeler TRB1 2010 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)[†]

Kaynak: TÜİK, 2010:100

[†] TÜİK Bölgesel Göstergeler TRB1 2010 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli), "Alan Kullanımı" tablosundan Malatya ile ilgili kısım alınmıştır.

Şekil-1'deki verilere bakıldığında Malatya'da 2002 yılında 7442 hektar olarak görülen bağ alanının 2009 yılına gelindiğinde 6450 hektara düştüğü görülmektedir.

Tecde Mahallesi ile Malatya Şehirlerarası Terminal İşletmesi (MAŞTİ) arasında inşa edilecek 50 metre genişliğindeki ve 1500 metre uzunluğundaki bulvar için Malatya Belediyesi tarafından 18'i ev olmak üzere toplam 50 parselde istimlak çalışması yapılmıştır (Bakınız: Foto-4). Malatya Belediyesi yaptığı açıklamada, alt merkez olma çerçevesinde Fahri Kayahan-Çilesiz bölgesindeki yapılaşmanın yoğun bir şekilde sürdürüldüğünü belirtmektedir (haberler.com, 2013).

Foto-4: Tecde-MAŞTİ arasında yapılacak bulvar inşaatı için istimlak edilen alan

Kaynak: haberler.com, 2013

Güvenlikli sitelerin; kenti ve kent merkezlerini kalabalık, kargaşa, trafik, hırsızlık, deprem, suç, güvensizlik, kirlilik vb. özelliklerle ilişkilendiren kent-karşıtı söylem doğrultusunda şekillendirildiği belirtilmektedir (Alver, 2007:121). Fahri Kayahan Bulvarı günümüzde Malatya'da çok katlı güvenlikli sitelerin yoğun olarak görüldüğü bir mevki olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir zamanlar geniş kayısı bahçelerinin yer aldığı toprakların yerine inşa edilen bulvarda yükselen yapılar yakın bir gelecekte Tecde-MAŞTİ arasında yapılacak bulvarın bir ön görünümü niteliğindedir.

Malatya'nın motorlu kara taşıtı bakımından Doğu Anadolu illeri içinde öne çıktığı görülmektedir. Malatya'da artan motorlu taşıt kullanımı paralelinde yollar ve ulaşım bakımından yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır.

TÜİK 2012 Kasım dönemi motorlu kara taşıtı sayılarına göre Doğu Anadolu Bölgesi illeri içinde Malatya 121.093 motorlu kara taşıtı sayısı ile birinci sırada yer almaktadır (Maldia, 2013:20).

Fahri Kayahan Bulvarı'nın devamına yapılacak olan kavşak için yürütülen inşaat çalışmalarını gösteren kare (Bakınız: Foto-5) Malatya kayısılarının serpildiği yeşil alanlara uygulanan yıkımın en iyi örneklerinden birini yansıtmaktadır. Fotoğrafın sağ tarafında görülen kayısı bahçesinin bir bölümü, yani fotoğrafın sol tarafında kalan kısım şu an asfaltlanmayı bekleyen bir taş yığını görünümündedir. Ancak bu alanda kesilen kayısı ağaçları TOKİ konutlarına

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

uzatılacak olan yol için kesilecek kayısı ağaçlarının bir bölümünü oluşturmaktadır. Aynı zamanda aynı güzergâh üzerinde geleneksel Malatya evleri de bulunmaktadır. Bu evler de yıkım tehlikesi altındadır.

Foto-5: Fahri Kayahan Bulvarı Kavşak Düzenleme Çalışması

Kaynak: 31.03.2013 tarihinde Fahri Kayahan Bulvarı Kavşak Düzenleme alanında çekilmiştir.

Malatya büyük şehir olma sıfatını hakkı ile taşıyabilmek adına hızlı bir dönüşüm süreci yaşamaktadır. Bu hızlı dönüşümde Malatya'nın aldığı göçler ile artan nüfusunun önemli bir payı bulunmaktadır.

Malatya, 2011 yılında nüfusa oranla net göç artışında Türkiye'deki iller sıralamasında 8.sırada yer almıştır (ntvmsnbc.com, 2013). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nin (ADNKS) 2011 yılındaki nüfus verilerine göre nüfusu 757.097 olan Malatya'nın, göç alım miktarı 32.925 iken göç verme miktarı 29.515 olarak belirtilmektedir. Bu verilere göre Malatya'daki Net Göç 3,41, Net Göç Hızı ise 4,51'dir (habermalatyam.com, 2013).

Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar, 10 seneden beri Malatya'da konut üretimi ve kentsel dönüşüm konusunda çalıştıklarını belirtmektedir. Türkiye'de kentsel dönüşüm zamanı olduğunu vurgulayan Bayraktar, çıkardıkları 6306 sayılı yasa ile kentsel dönüşüm bölgelerinde gerektiği durumlarda devreye girmelerini sağlamak adına valilere büyük sorumluluk ve yetki verdiklerini ifade etmektedir (Malatya Flaş Haber, 2013:30).

Günümüzde hızla yok olan geleneksel Malatya evleri arasında yer alan konakların Sinema caddesindeki "Beş Konaklar" (Bakınız: Foto-6) ve diğer mahallelere yayılmış olduğu görülmektedir (Malatya Valiliği, 1996:218). Restore edilen Beş Konaklar (Bakınız: Foto-7) geleneksel Malatya evlerinin günümüzdeki vitrinini oluşturmaktadır. Ancak şehrin birçok noktasında sayıları gün geçtikçe azalan ve korunma altına alınmayı bekleyen geleneksel Malatya evleri bulunmaktadır. Bu konuda yürütülen çalışmaların artırılması gerekmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Foto-6: Beşkonaklar-Merkez

Kaynak: Malatya Valiliği, 1996:170

Foto-7: Restore edilen Beş Konaklar

Kaynak: basf-yks.com.tr, 2013

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Sonuç

Yaşayan bir organizmaya benzettiğimiz kentin uğradığı köklü değişimler ona has özellikleri yitirmesine ve bambaşka bir görünüme bürünmesine neden olmaktadır. Çağdaş kent dokusu ile özdeşleştirilen çok katlı konutların yer aldığı siteler daha çok kişiye yaşam alanı sağlamaktadır. Ancak bu konutlar karşılığında vazgeçilen tarihi yapılar ve yeşil alanlar kenti özünden uzaklaştırmaktadır. Malatya örneğinden hareketle ele aldığımız bu konuda tüm paydaşların daha duyarlı olması gerekmektedir. Gelecek kuşaklara yeşil ve tarihi dokusu ile barışık kentler bırakmak, ancak bugün atılacak doğru adımlar sayesinde mümkün olacaktır.

Kentsel mekanın kendi tarihselliğinden uzaklaştırılarak yeni kullanım biçimlerine kavuşturulması bu mekanın zihindeki anlamının değişmesine, mekana yüklenen sembolik anlamların kollektif bellekteki dönüşümüne ve mekana ait sürekli kodların etkisini kaybederek gittikçe yokolmasına, bunların yerine yeni bağımsız kodlar yüklenmesine neden olmaktadır (Al, 2011:19). Oysa tarihi ile var olan kenti dimdik ayakta tutacak olan şey kent sakinlerinin bu tarihe duyduğu saygı olacaktır.

Baharda tıpkı bir gelin gibi beyaz çiçeklere bürünen kayısı bahçeleri aynı zamanda birçok hayvan türüne de (kuşlar, böcekler, sincaplar vb.) ev sahipliği yapmaktadırlar. Öyle bir gün gelecek ki sessiz yaz gecelerinde serenat yapan Ağustos böceklerinin yuvaları olan kayısı ağaçları tükendiğinde, bu böceklerin sesleri de sonsuza kadar gökyüzünden silinecek. İşte o zaman Malatya tam anlamıyla modern (!) bir kent olacaktır. Kentin yeni ve modern halini yansıtan çok katlı konutlar kent çehresini bütünüyle sardığında yerel dokunun yorgun yüzleri olan geleneksel Malatya evleri vermekte oldukları ayakta kalma mücadelesini tamamıyla yitireceklerdir. Böylece kent bir bellek yıkımına uğrayacaktır. Bu en kötü senaryonun yalnızca bu satırlarda kalması, geçmişi ve bugünü ile birlikte uyum içinde yerel dokusunu kaybetmeyen, altın kayısıları güneşte sonsuza dek parlayan bir Malatya'nın ona sahip çıkan bir kamusal bilinç sayesinde tüm güzellikleri ile geleceğe taşınması dileğiyle...

KAYNAKÇA

- AL, Meltem (2011), "Kentte Bellek Yıkımı ve Kimlik İnşası-Palimpest: Ankara Atatürk Bulvarı Bağlamında Bir İnceleme", *Mekân ve Kültür*, der. Emine Onaran İncirlioğlu ve Barış Kılıçbay, İstanbul: Tetragon Kültür Araştırmaları Derneği.
- ALVER, Köksal (2007), *Siteril Hayatlar Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*, Ankara: Hece Yayınları.
- Ankara the BEST (2008), "Bağ Evleri", Sayı:1, Yaz-Sonbahar 2008, s.140-144.
- BAŞGELEN, Nezih (1998), *Bir Zamanlar Malatya*, Kentbank (Bu yayın Arkeoloji ve Sanat Yayınları tarafından Kentbank için hazırlanmıştır.).
- KARASU, Mithat Arman (2009), *Kente Karşı Suç İmar Uygulamaları Bağlamında Kente Karşı Suçlar*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- KÜÇÜKERMEN, Önder (2007), *Turkish House In Search Of Spatial Identity-Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi*, (Çev. Tamer Çelensü - Adair Mill), Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 6.Basım.
- Malatya Valiliği (1996), *Coğrafi, Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Tarihi Yönleriyle Malatya '96*, Ankara: Çağdaş Hizmetler Ltd. Şti.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

- Malatya Flaş Haber* Aylık Siyasi Aktüel Dergi (2013), “Kentsel Dönüşüm Tüm Hızıyla Devam Ediyor”, Sayı:8, Şubat 2013, s.30.
- Maldia* Kültür-Sanat-Siyaset ve Spor Dergisi (2013), “En Çok Araç Çevreyolu Olmayan Malatya’da”, Sayı:19, s.20-21.
- TÜİK (2010), *Bölgesel Göstergeler 2010 TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)*, Yayın No:3571.
- Uçuş Noktası* (2013), “Doğu’nun Köklü ve Renkli Şehri; Malatya: Malatya Kayısını Bilmeyen Yok Peki Ya 70 Çeşit Köftesini?..”, Ocak 2013, Sayı:18, s.22-30.
- ŞAHİN, Hüseyin, “Aslantepe”, <http://www.malatyakulturturizm.gov.tr/belge/1-92971/aslantepe.html>, erişim tarihi: 19.04.2013
- YAYINOĞLU, Pınar Eraslan-Susar, Filiz A. (2008), *Kent, Görsel Kimlik ve İletişim*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/821/10430.pdf>, erişim tarihi: 26.03.2013
- <http://www.haberler.com/malatya-da-yeni-bulvar-icin-50-parselde-istimlak-3985284-haberi/>, erişim tarihi: 23.03.2013
- <http://www.ntvmsnbc.com/id/25334609>, erişim tarihi: 27.03.2013
- <http://www.habermalatyam.com/2012/03/malatyann-goc-durumu.html>, erişim tarihi: 25.03.2013
- <http://www.hurriyet.com.tr/astroloji/11530739.asp>, erişim tarihi:25.03.2013
- http://www.basf-yks.com.tr/TR/referanslar/onarim_ve_guclendirme_sistemi/Pages/bes_konaklar.aspx, erişim tarihi: 01.04.2013

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

